

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΑΛΕΞΙΟΣ ΔΕΦΝΕΡ

2017

Πρόγραμμα παράστασης στο Bochum
2015-16 (εορτασμός των 27 ετών του
μιούζικαλ στη Γερμανία)

[https://www.youtube.com/watch?
v=bALxsC2ql0g](https://www.youtube.com/watch?v=bALxsC2ql0g)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ 4
- II. ΤΥΠΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ 8
- III. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ, ΠΡΟΦΙΛ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 11
- IV. ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 16
- V. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΛΑΪΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ 20
- VI. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 23
- VII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 26-28

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1/4

- **Ορισμός πολιτισμού;** (Αμερικανοί ανθρωπολόγοι, Kroeber & Kluckhohn, 1952: 164 ορισμοί) - τόσο τρόπος ζωής όσο και ‘χάρτες σημασιών’ διαμέσου των οποίων ομάδες και άτομα διαμορφώνουν το νόημα του κοινωνικού τους κόσμου (Peter Jackson, 1989/2005)
- **Πολιτιστικός προορισμός:** ‘ένας τουριστικός προορισμός που είναι γνωστός ειδικά για τους πλούσιους ιστορικούς, αρχιτεκτονικούς, φιλολογικούς, γλωσσολογικούς, καλλιτεχνικούς, μουσικούς κ.ά. πόρους του’. Δημοφιλείς προορισμοί: Ρώμη, Λονδίνο, Βιέννη, Παρίσι (CTH, 2011: 152)
- **Πολιτιστικός τουρισμός:** ‘η μετακίνηση ατόμων προς πολιτιστικούς προορισμούς μακριά από τον κανονικό τόπο κατοικίας τους, με την πρόθεση να συλλέξουν νέες πληροφορίες και εμπειρίες για να ικανοποιήσουν τις πολιτιστικές τους ανάγκες’ (Richards, 1996)

- Οι διαφορετικές διαστάσεις του πολιτιστικού τουρισμού στη γενική του έννοια διακρίνονται κυρίως με βάση το χωρο-χρόνο τους:
 - i) Οι ιστορικοί πόροι συσχετίζονται περισσότερο με το παρελθόν,
 - ii) οι πολιτιστικοί πόροι με τις σημερινές κουλτούρες,
 - iii) οι ανθρωπογενείς και ψυχαγωγικοί πόροι με τις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες (όπως κυρίως αποτυπώνονται στις πόλεις)
- Σχέση με άλλες μορφές τουρισμού: αστικός τουρισμός, τουρισμός υπαίθρου, εθνικός τουρισμός, τουρισμός περιπέτειας
- Κεντρικές αξίες πολιτιστικού τουρισμού: επικοινωνιακή εμπειρία, πολιτιστική ανταλλαγή, αυθεντικότητα, αίσθηση τόπου (sense of place)

- Δίπολα:

- Παγκοσμιοποίηση – αυθεντικότητα (glocal, μουσικός τουρισμός)
- λαϊκή κουλτούρα (μιούζικαλ) – υψηλή κουλτούρα (όπερα)
- Είδη με προβλήματα ηθικής (τουρισμός για σεξ, τουρισμός τυχερών παιχνιδιών, σκοτεινός τουρισμός) - χωρίς προβλήματα (συνεδριακός τουρισμός)
- Είδη που επιβαρύνουν περισσότερο το περιβάλλον (αστικός τουρισμός) - που το επιβαρύνουν λιγότερο (οικοτουρισμός) - εικονικός;
- Υψηλή αισθητική – χαμηλή αισθητική ('ugly' tourism)

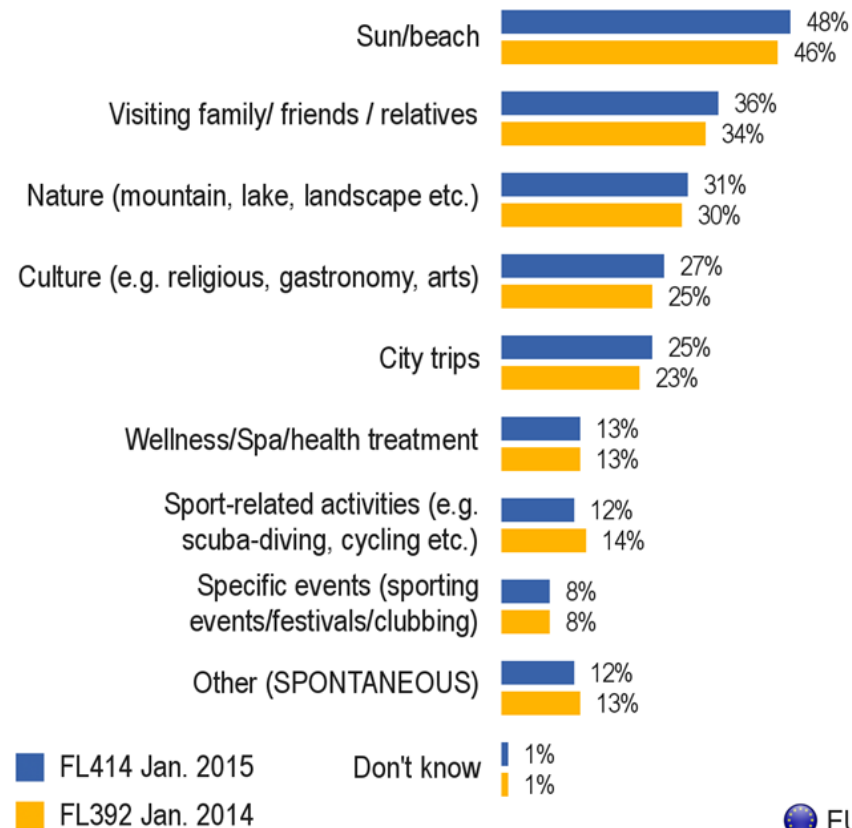
- Δίπολα (συνέχεια):
 - Δημιουργικές βιομηχανίες – εμπορευματοποίηση (πολιτιστικός τουρισμός)
 - Ψευδαίσθηση (θεματικά πάρκα) – πραγματικότητα
 - Ασφάλεια (θεματικά πάρκα) – διακινδύνευση (τουρισμός περιπέτειας)
 - Εξωστρέφεια – εσωστρέφεια (all inclusive)
 - Αλλοίωση ηθών και εθίμων ντόπιων – σεβασμός (εθνικός τουρισμός, ανθρωπολογική προσέγγιση)

II. ΤΥΠΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ 1/3

- οι τουρίστες μπορούν να διακριθούν σε δύο τύπους, των οποίων τα κίνητρα είναι αρκετά διαφοροποιημένα:
 - i. οι “λάτρεις του ταξιδιού” επισκέπτονται περισσότερους από έναν προορισμούς και αναζητούν ενεργητικές πολιτιστικές εμπειρίες
 - ii. οι “λάτρεις του ήλιου” επισκέπτονται ένα προορισμό λόγω του φυσικού του χαρακτήρα: αυτό σημαίνει είτε ήλιο και ακτή, είτε υδάτινους πόρους για θαλάσσια σπορ, είτε πλαγιές για σκι

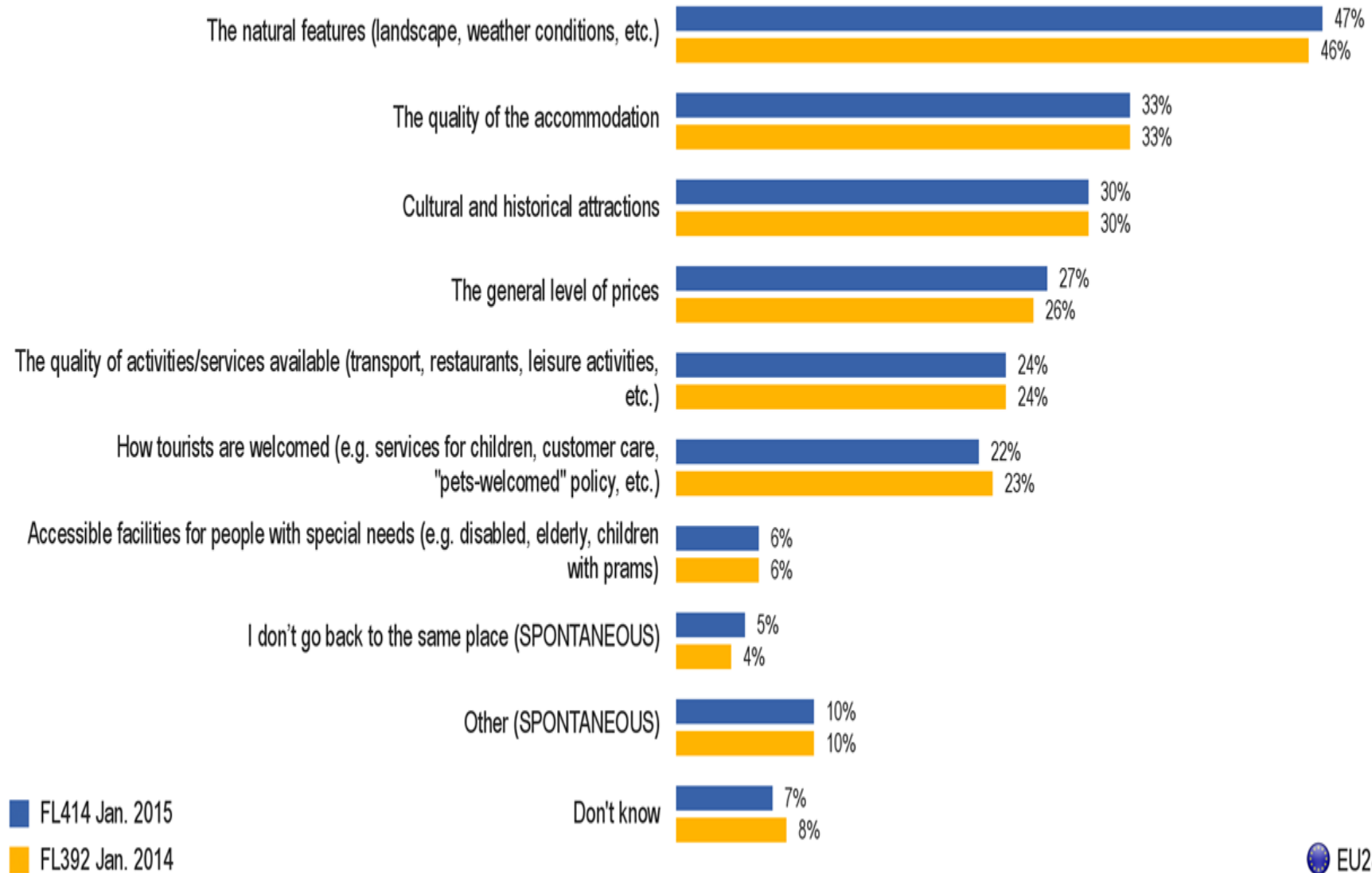
Λόγοι διακοπών των Ευρωπαίων το 2014 (Eurobarometer, 2015: 4)

Q5T. What were your main reasons for going on holiday in 2014? Firstly?
And then? (MAX. 4 ANSWERS)



Λόγοι επιστροφής των Ευρωπαίων στον ίδιο τόπο για διακοπές (Eurobarometer, 2015: 5)

Q8T. Which of the following would make you go back to the same place for a holiday? Firstly? And then? (MAX. 4 ANSWERS)



III. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ, ΠΡΟΦΙΛ ΚΑΙ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 1/3

- **Τυπολογία πολιτιστικού τουρισμού:**
 - Τόποι κληρονομιάς
 - Χώροι θεαμάτων (θέατρα)
 - Οπτικές τέχνες (αίθουσες τέχνης)
 - Φεστιβάλ και ειδικά γεγονότα
 - Θρησκευτικοί τόποι
 - Περιβάλλοντα υπαίθρου
 - Τοπικές κοινότητες και παραδόσεις

- Τυπολογία πολιτιστικού τουρισμού (συνέχεια):
 - Τέχνες & τεχνουργήματα
 - γλώσσα
 - γαστρονομία
 - Βιομηχανία και εμπόριο
 - Σύγχρονη λαϊκή κουλτούρα
 - Δραστηριότητες ειδικού ενδιαφέροντος (ύφανση, extreme ironing)

- **Προφίλ πολιτιστικού τουρίστα:** αναπτυγμένες χώρες, υψηλό επίπεδο παιδείας και εκπαίδευσης, μέσο και υψηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο και σεβασμός της φυσιογνωμίας του τουριστικού προορισμού:
 - α) Η εκπαίδευση αποτελεί την πιο αξιόπιστη μεταβλητή σε σχέση με το οικονομικό επίπεδο
 - β) Η κοινωνική θέση είναι σημαντική μεταβλητή
 - γ) Η ηλικιακή σύνθεση των καταναλωτών προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού κλίνει προς τις μεσαίες και μεγαλύτερες ηλικίες αν και, τελευταία, παρατηρείται σχετική αύξηση του αριθμού των ατόμων νεαρότερων ηλικιακών ομάδων (Καφούρος, 2015: 37-8)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τοποθεσία

<i>Τουριστική δραστηριότητα ή ελκτικό στοιχείο</i>	Πρωτεύουσα/ μεγάλη πόλη, κέντρο ή τουριστική συνοικία	Έξω από την πόλη αλλά στην περιφέρεια της πόλης	Περιφερεια- κή μικρή πόλη ή περιφέρεια	Παραθα- λάσσιος σταθμός ή κύρια περιοχή προορισμού	Συνοριακός σταθμός	Γειτονική χώρα	Απομα- κρυσμένη περιοχή
“Πολιτιστικός” πόρος κληρονομιάς	√	√	√				
Καλλιτεχνικό ελκτικό στοιχείο	√	√					
Καλλιτεχνικό φεστιβάλ/γεγονός	√	√	√				
Συνεδριακό/εκθεσιακό κέντρο	√			√			
Αγορές αναψυχής	√						
Θεματικό πάρκο και άλλα ελκτικά στοιχεία		√		√			
Ειδικά γεγονότα			√				
Τουρισμός για σεξ	√			√	√	√	
Τυχερά παιχνίδια	√			√	√		
Πολιτιστικός τουρισμός						√	
Εθνικός τουρισμός							√

Πηγή: Burton, 1991/1995

IV. ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 1/5

- Οι ιστορικοί πόροι του τουρισμού είναι τα φυσικά απομεινάρια των πολιτισμών και των περιόδων του παρελθόντος
- Περιλαμβάνουν **χαρακτηριστικά** σχετικά με:
 - την αρχιτεκτονική (αρχιτεκτονικός τουρισμός)
 - το τοπίο,
 - την αρχαιολογία (αρχαιολογικός τουρισμός)
 - τεχνουργήματα,
 - αντικείμενα καθημερινής χρήσης,
 - τόπους (Burton, 1991/1997)
- **Τουρισμός κληρονομιάς:** επικεντρώνεται σε ιστορικούς πόρους και ελκτικά στοιχεία και, με μια ευρύτερη έννοια, περιλαμβάνει εκείνα τα φυσικά, καθώς και ανθρωπογενή, χαρακτηριστικά που θεωρούνται ‘άξια διατήρησης’, ως τμήμα της πολιτισμικής κληρονομιάς των μελλοντικών γενεών (CTH, 2011: 161)

- Οι 3 κύριοι λόγοι της ελκτικότητας των ιστορικών πόρων:
 - i. η ηλικία των κειμηλίων των πολιτισμών του παρελθόντος και τα τεχνολογικά επιτεύγματα των αρχαίων πολιτισμών (Στοουνχέντζ)
 - ii. η ομορφιά στην τέχνη και την αρχιτεκτονική (ο ναός του Ποσειδώνος στο Σούνιο και το Ταζ Μαχάλ στην Άγκρα της βόρειας Ινδίας)
 - iii. η ιστορική σημασία (Μυκήνες και ανασκαφές των Βίκινγκς στο Γιόρκ της βόρειας Αγγλίας) – βλ. πρόσφατες τηλεοπτικές σειρές

- Οι γεωγραφικοί παράγοντες που συμβάλλουν στη διάσωση των παλαιών κτισμάτων:
 - i. η προστασία από την ατμοσφαιρική φθορά – τα Εγγίνεια μάρμαρα ήταν σε εξαιρετική κατάσταση στην Ακρόπολη όταν εκλάπησαν από τον Έλγιν το 1812
 - ii. οι αλλαγές στις οικιστικές μορφές - Βενετία (μικρή κλίμακα των κτισμάτων και ελικοειδές μεσαιωνικό ρυμοτομικό σχέδιο)
 - iii. η διατήρηση και η συνέχεια των παραδοσιακών χρήσεων (Πανεπιστήμια της Οξφόρδης και του Κέμπριτζ)
 - iv. η συντήρηση των ιστορικών πόρων

- Η έμφαση στο φυσικό χαρακτήρα του πόρου οδηγεί στην ακόλουθη ταξινόμηση των ιστορικών ελκτικών στοιχείων:
 - i. κτίσματα ή ερείπια (κάστρα, εκκλησίες και μοναστήρια, ανεμόμυλοι, εργοστάσια, αρχοντικά)
 - ii. οι τόποι όπου έχουν συμβεί ιστορικά γεγονότα (μάχες, θρησκευτικά, πολιτικά ή μυθικά γεγονότα), αλλά όπου δεν έχουν παραμείνει φυσικά κειμήλια (τα πεδία των μαχών)
 - iii. αρχαιολογικοί χώροι (μνημεία ή άλλες ανθρώπινες κατασκευές), αλλά όχι με τη μορφή κτισμάτων (τάφοι, τείχη)
 - iv. τα αντικείμενα που συλλέχθηκαν από μια ποικιλία τοποθεσιών & συγκεντρώθηκαν σε άλλη τοποθεσία, δηλαδή μουσεία όλων των ειδών, συμπεριλαμβανομένων και των υπαίθριων (Μπλιστς Χιλ στο Αϊρονμπρίτζ Γκορτζ στον ποταμό Σέβερν της δυτικο-κεντρικής Αγγλίας)

- Εκτός από την επίδραση που έχει ο τουρισμός στις χρήσεις γης & τη διαδικασία αλλαγής στο κέντρο της πόλης, η συρροή των τουριστών στις ιστορικές πόλεις μπορεί να έχει δύο κύριες περιβαλλοντικές επιπτώσεις:
 - i. τη φθορά & την καταστροφή της φυσικής διάρθρωσης των τοποθεσιών & των κτισμάτων
 - ii. την αναστάτωση της κυκλοφορίας των τροχοφόρων & των πεζών

V. ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΛΑΪΚΗΣ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ 1/3

- **Καλλιτεχνικός τουρισμός:** μουσεία, μνημεία, πινακοθήκες, χώροι τέχνης (θέατρα), εκθέσεις, ιστορικά κτίσματα (Κοκκώσης κ.ά., 2011: 202)
- **Τουρισμός λαϊκής κουλτούρας:**
 - κινηματογραφικός, και ‘τηλεοπτικός’, τουρισμός (Νέα Ζηλανδία: *Άρχοντας Δαχτυλιδιών* – Κουαλόα Ραντς Χαβάϊ: *Lost, Jurassic Park* - Ελλάδα: Κοκκώσης κ.ά., 2011: 224-5)
 - κατοικίες (Elvis Presley: Graceland), τόποι γέννησης (Shakespeare: Stratford on Avon) ή τάφοι (Jim Morrison: Παρίσι) σημαντικών μορφών της λαϊκής κουλτούρας
 - Τόποι όπου εκτυλίσσονται μυθιστορήματα – το Παρίσι του *Κώδικα ντα Βίντσι* & το Μπαθ της Jane Austen

- Ο μουσικός τουρισμός πού ανήκει; η όπερα είναι τμήμα της λαϊκής κουλτούρας; **ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΓΙΑ ΜΙΟΥΖΙΚΑΛ** (Deffner, 2013)
- Ο **Αγγλο-Αμερικανικός χώρος των μεγάλων πόλεων** φαίνεται να κυριαρχεί στα μιούζικαλ. Ωστόσο, αυτό που συμβαίνει είναι: μια κυριαρχία ενός συμπλέγματος (cluster) στη Νέα Υόρκη (22 'μεγάλα' ιδιωτικά θέατρα στο Broadway), μαζί με μια κυριαρχία ενός συμπλέγματος στο Λονδίνο (25 'μεγάλα' ιδιωτικά θέατρα στο West End)
- η εντυπωσιακότερη παρουσία αποδεικνύεται στη **Γερμανία**, η οποία έχει 127 «μεγάλα» ιδιωτικά θέατρα διασκορπισμένα στα κρατίδιά της, αν και όχι τελείως αναλογικά: τα περισσότερα σε Βερολίνο 12 και Αμβούργο 11. Σε κάθε 100 χιλιόμετρα υπάρχει ένα ιδιωτικό μουσικό θέατρο, το 2006 συνολικά υπήρχαν περίπου 400 σκηνές στη Γερμανία, την Αυστρία και την Ελβετία

Μιούζικαλ στην Αθήνα:

- 3 ‘εξειδικευμένα’ μεγάλα θέατρα (Μπάντμιντον 2.500 θέσεις, Παλλάς 1.480 θέσεις, Πάνθεον 1.800 θέσεις), 2 όπου έχουν παιχτεί μιούζικαλ (Μέγαρο, Ελληνικός Κόσμος) και τουλάχιστον άλλο 1 όπου θα μπορούσαν να παιχτούν (Στέγη Γραμμάτων Τεχνών)
- Η σύγχρονη ιστορία ξεκίνησε το 2005 με το *Cats* στο Μπάντμιντον, η κρίση ουσιαστικά σταμάτησε τις νέες παρουσιάσεις από ξένους θιάσους, και, ίσως λιγότερο, τις επισκέψεις από άλλες πόλεις (χρειάζεται έρευνα πεδίου)
- 2013-14: 8 έργα, 2014-15: 11 έργα, 2015-16: 12 έργα (+6 μουσικοθεατρικά)
- Ενδεικτικά εισιτήρια: *Θα σε πάρω να φύγουμε* 90.000 (2013-14 & 2014-15), *Σικάγο* 66.000 (2012-13 & 2013-14), *Δαίμονες* 63.000 (2012-13 & 2013-14)
- Νέες τάσεις: το 2015-16 νέα ελληνικά μιούζικαλ (*80s the Musical*, *B Circulous*, *Ο Καναπές*), ξένα έργα στην ελληνική γλώσσα (*Εννέα*, *Μπίλι Έλιοτ*, *Οικογένεια Άνταμς*, *Όπερα της Πεντάρας*, *Sweet Charity*, *Βίκτωρ Βικτόρια*)

VI. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 1/1

- Εγκληματικότητα
- Υγεία
- Εμπορευματοποίηση
- ‘επινοημένη αυθεντικότητα’ (staged authenticity)
 - Dean MacCannell: παρουσίαση ‘ψεύτικων’ γεγονότων για την ικανοποίηση αναγκών για νέες εμπειρίες
- διαφορετικές (alien) πολιτιστικές εμπειρίες:
αδυναμία απόλαυσης στο οικείο περιβάλλον (π.χ. ιδιαίτερα ήθη & έθιμα, φεστιβάλ), άρα αναζήτηση αλλού [Cooper, 1993/2008: 177-80³]

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ 1/2

- Οι πολιτισμικές και κοινωνικές αλλαγές που έχουν αποδοθεί στον τουρισμό ταξινομούνται σε δυο κύριες κατηγορίες:
- I) Οι αλλαγές στη δομή και τις αξίες της κοινωνίας
 - i. αλλαγές στις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές δομές, π.χ. δημιουργία νέων θεσμών για τον οικονομικό και/ή πολιτικό έλεγχο του τουρισμού
 - ii. αλλαγές στις αξίες και τις συμπεριφορές, π.χ. η νέα γενιά υιοθετεί αυτές των δυτικών τουριστών

II) Οι αλλαγές στις καλλιτεχνικές, θρησκευτικές και παραδοσιακές πρακτικές

- i. υλική τέχνη. Η παρουσία του τουρισμού μετατρέπει τις εθνικές τέχνες σε “τουριστικές τέχνες”
- ii. μη-υλική τέχνη, π.χ. τελετές, τελετουργικά έθιμα, φεστιβάλ, γεγονότα, τα οποία παραδοσιακά συσχετίζονται με την επίτευξη ενός σκοπού από τις εθνικές ομάδες, π.χ. στην Ταϊτή (και τα νησιά Φίτζι) οι ιθαγενείς περπατούσαν πάνω στη φωτιά για να ζητήσουν χάρες από τους θεούς όταν υπήρχε πρόβλημα τροφής

VII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 1/3

- Ο ΠΤ δεν είναι ομοιογενές φαινόμενο και οι επιπτώσεις του είναι μικρές (συγκρινόμενες π.χ. με το μαζικό θαλάσσιο τουρισμό), αλλά όσο αναπτύσσεται τόσο αυξάνουν και οι επιπτώσεις
- Οι τοπικές κοινωνίες πρέπει να μπορούν να αποφασίζουν σε ποιο βαθμό ο τουρισμός θα αποτελεί μια θετική αναπτυξιακή προοπτική

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 2/3

- Όσο διευρύνεται ο ΠΤ, τόσο αλλάζει και το προφίλ των τουριστών: ίσως τα επόμενα χρόνια να μην είναι καθοριστικοί παράγοντες το μορφωτικό επίπεδο και η οικονομική άνεση (βλ. μοναχικά άτομα με σακίδια και οδηγούς Lonely Planet)
- Ο ΠΤ συχνά φαίνεται να αποτελεί μια επιθυμητή οικονομική προοπτική για ορισμένες κεντρικές κυβερνήσεις και τοπικές αυτοδιοικήσεις, πράγμα που οδηγεί στη βελτίωση και την καλύτερη προβολή της εικόνας τους και τη βελτίωση των διεθνών τους σχέσεων (διαμέσου και διαφημιστικών βίντεο, π.χ. Cherokee Nation)

https://www.youtube.com/watch?feature=player_detailpage&v=hqbaOuerhok

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 3/3

- Για την **Ελλάδα** (ενδεικτικά):
 1. Συνδυαστική θεώρηση πολιτισμού-τουρισμού σε όλες τις διαστάσεις (από τα μεταπτυχιακά προγράμματα μέχρι τις επιτροπές των Δήμων π.χ. πρόσθετη δημιουργία επιτροπών πολιτιστικού σχεδιασμού)
 2. Εκπόνηση στρατηγικών σχεδίων μάρκετινγκ τόπου με αναπτυξιακή διάσταση
 3. Προνομιακό είδος τουρισμού για επιμήκυνση δραστηριοτήτων όλο το χρόνο (ετήσιος προγραμματισμός και προβολή)
 4. Ευρύ φάσμα κινήτρων (π.χ. για γύρισμα ξένων ταινιών στην Ελλάδα)
 5. Ενθάρρυνση πρωτοβουλιών ομάδων και/η ατόμων
 6. άμεση επίλυση διαχειριστικών προβλημάτων (π.χ. ωράρια μουσείων)